

DRŽAVNI ARHIV U PAZINU ZA VRIJEME DIREKTORA LJUBOMIRA PETROVIĆA (1960. – 1966.)

Elvis ORBANIĆ
Državni arhiv u Pazinu
Pazin, Vladimira Nazora 3

Pregledni članak
UDK 930.251(497.5Pazin)
“1960/1966”(047)

Povodom prve obljetnice smrti prvog direktora Državnog arhiva u Pazinu, Ljubomira Petrovića (1930. – 2014.), u članku se objavljuje kraći osvrt na povijest arhivske službe u Istri s naglaskom na razdoblje Petrovićevo upravljanja Arhivom. U završetku se dijelu članka donosi prijepis izvještaja o radu Historijskog arhiva Pazin za 1965. godinu koji prikazuje aktivnosti od njegova osnutka 1960. do početka 1966. godine kada je Petrović napustio radno mjesto direktora te Ustanove. Autor tog izvještaja iz godine u godinu, sažeto opisuje razvoj Ustanove navodeći i poteškoće s kojima se netom osnovani Arhiv susretao.

Ključne riječi: Ljubomir Petrović, Državni arhiv u Pazinu, povijest, arhivistika.

Keywords: Ljubomir Petrović, Državni arhiv u Pazinu, povijest, arhivistika.

Parole chiave: Ljubomir Petrović, Archivio di Stato di Pisino, storia, archivistica

Povijest arhivske službe u Istri prije 1958. godine

U najstarije doba stvaratelji-imatelji čuvaju i koriste pisano gradivo u obranu svojih prava, pa zato i sami određuju što će se trajno čuvati u riznicama, zajedno s drugim dragocjenostima. To je tzv. *rizničko* čuvanje arhivskog gradiva. Razvojem kancelarije, osobito u priobalnoj Hrvatskoj, već od 13. stoljeća spisi se čuvaju u pismohranama koje se sređuju i popisuju, a u 15. stoljeću poznato je da se na njih stavljaju i signature. Proces odvajanja tekućeg ili registraturnog gradiva od onog koje ima povijesni značaj vodi, preko stvaranja posebnih spremišta za *stare spise*, do osnivanja posebnih ustanova u kojima se sabire arhivsko gradivo raznih stvaratelja čime se u Hrvatskoj započelo u 19. stoljeću. Ipak, o organiziranoj arhivskoj službi možemo govoriti tek od 20. stoljeća kada se ustanovljavaju arhivi, najprije u nadležnosti uprave, a potom i kao samostalne ustanove koje trajno čuvaju, stručno obrađuju i pružaju na korištenje arhivsko gradivo. Nakon Drugog svjetskog rata arhivsko je gradivo proglašeno dobrom od općeg interesa i pod posebnom je zaštitom neovisno o tome je li u društvenom ili privatnom vlasništvu, građanskih i pravnih osoba.¹

Prvi je poznati propis o čuvanju spisa u Hrvatskoj iz 1312. godine nastao na području Splita. Riječ je o odredbi *Splitskog statuta* kojom se propisuje strogi režim čuvanja i zaštite

¹ Sredoje LALIĆ (gl. ur.) – Josip KOLANOVIĆ (redaktor), *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ. SR Hrvatska, Savez arhivskih radnika Jugoslavije*, Beograd, 1984., str. 11.

pisanog gradiva u posebnoj prostoriji, čak i u posebnom objektu (*in turri communis*). Bitni su elementi te odredbe sačuvani i u drugim statutima priobalne Hrvatske (Brač, Hvar, Trogir, Poreč, Pula). Sve su te odredbe imale za svrhu obraniti prava kako općine tako i pojedinaca. Središnja mletačka vlast u okviru nadzora uprave u Dalmaciji i Istri posebnu je pozornost pridavala čuvanju spisa.² Tako, labinski podestat 1517. godine određuje da svi koji imaju bilo kakvu ispravu što se odnosi na komun, moraju u roku od osam dana iste donijeti pred njega.³ S druge strane, Raimondo Fini, *deputato ai confini*, u svom izvještaju iz 1695. godine naglašava da je u Istri gradivo gotovo posvuda u neredu, a da spisi nisu popisani ni sređeni.⁴

Kako je već napisano i u statutima istarskih gradova nailazimo na odredbe koje se tiču arhivskog gradiva. *Pulskim statutom* iz 1500. godine propisane su sankcije za osobe bilježnika: »Nadalje, ako bi koji bilježnik htio napustiti pulski kotar i otići drugamo stanovati, neka je obvezan sve spise što spadaju na Puljane i njih se tiču predati i predočiti Vladi, pod prijetnjom kazne od stotinu solda malih po svakom. Kao i kazne trajnog lišenja bilježničke službe u Puli i na području Puljštine.«⁵ U grožnjanskom statutu iz 1558. godine nalazimo propis da se svi dokumenti koji sadrže bilo kakva prava općine, moraju deponirati i zaključati u jednu kasu ili ormar s najmanje tri ključa (jedan ključ drže providuri općine, drugi župan, a treći sakristan). Kasa, u kojoj treba biti čuvan i sam statut, treba biti trajno u sakristiji župne crkve. Otvara se samo u slučaju potrebe, a dokumenti se odmah nakon provjere vraćaju u kasu.⁶

Na području Dalmacije i Istre za tzv. Druge austrijske uprave (1814. – 1918.) započinje proces sustavnog odvajanja tekućeg od arhivskog gradiva, osamostaljivanje ustanova koje čuvaju *stare spise* i koncentracija arhivskog gradiva raznih stvaralaca na jednom mjestu. Austrijske su vlasti na području Istre i Dalmacije sakupljale i za neznatna sredstva otkupljivale brojne rukopise, koji su potom dospjeli u Dvorsku knjižnicu u Beču.⁷ Tako neki stručnjaci tvrde da su u Beč 1816. dospjeli i čuveni glagoljski kodeksi iz 14. stoljeća – misali iz Roča. O sudbini spomenutih misala piše i Bernard Stulli⁸ riječima: »Bečke vlasti njegova apostolskog veličanstva vrlo nonšalantno manipuliraju s ovim objektima neotuđive crkvene imovine. Jedan od spomenutih ročkih misala oni daruju 1839. g. Kraljevskoj biblioteci u Kopenhagenu, da bi za uzvrat dobili jedan vrijedan islandski rukopis!«⁹ I ranije

² Isto, str. 12.

³ Jakov JELINČIĆ, "Knjiga privilegija Labinske komune (regesta svih dokumenata od 1325. do 1719.)", *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* [dalje: *VHARiP*], sv. 27 (1985.), str. 151.

⁴ Bernard STULLI, »Pregled povijesnog razvitka zaštite arhivalija na područjima historijskih arhiva u Pazinu i Rijeci«, *VHARiP*, sv. 23 (1980.), str. 18.

⁵ Mate KRIŽMAN (prir.), *Statuta communis Polae – Statut Općine Pulske*, Grad Pula – Povijesni muzej Istre, Pula, 2000., 14. glava 1. knjige, str. 71.

⁶ Danilo KLEN, »Statut Grožnjana«, *Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci*, sv. 8 – 9 (1963 – 1964.), 81. glava, str. 245.

⁷ LALIĆ – KOLANOVIĆ, *Arhivski fondovi i zbirke...*, str. 14.

⁸ O Bernardu Stulliju vidi: Petar STRČIĆ, »In memoriam. Bernard Stulli«, *Historijski zbornik*, sv. 38 (1985.), str. 339–340.

⁹ STULLI, »Pregled povijesnog razvitka...«, str. 21.

su postojale povremene akvizicije, primjerice ona iz 1798. godine kada je barun Žiga Zoisa dobio od grofa Jakoba Hohenwarta dva glagoljska rukopisna misala, a nešto kasnije i još dva glagoljska brevijara. Sve te rukopisne knjige bile su vlasništvo župne crkve u Bermu, poznatom glagoljaškom središtu u Istri.¹⁰

Godine 1873. pri Centralnoj komisiji za zaštitu spomenika osnovana je arhivska sekcija na čiju je inicijativu 1894. počeo djelovati i Arhivski savjet kao savjetodavno tijelo za arhivsku problematiku. Upravo je spomenuti Arhivski savjet u Beču dao prijedlog o osnivanju Pokrajinskog arhiva u Poreču za krunovinu Primorje, ali do ostvarenja te ideje nije nikada došlo.¹¹

Istra ni u razdoblju talijanske vladavine od studenog 1918. do rujna 1943. nije dobila svoju posebnu arhivsku ustanovu. Godine 1926. osnivaju Državni arhiv sa sjedištem u Trstu, a s teritorijalnom nadležnošću za provincije Trst, Goricu, Udine i Istru. Ova ustanova je bila dio mreže talijanskih državnih arhiva, a resorno su spadali pod Ministarstvo unutarnjih poslova.¹²

Stvaranje mreže arhiva i dinamika razvoja arhivske službe u razdoblju nakon 1945. trajno se suočavalo dva problema: s nedostatkom prostora za preuzimanje arhivskog gradiva s terena od stvaratelja i nedostatkom arhivskih djelatnika. Nakon rata samo je Karlovac dobio zgradu namjenski građenu za arhiv i to 1980. godine.¹³

Godine 1949. odlukom Komiteta za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole Narodne Republike Hrvatske, pretvorena je Ispostava Državnog arhiva u Zagrebu sa sjedištem u Rijeci u Državni arhiv u Rijeci s djelovanjem na području gradskih narodnih odbora Opatija, Pula, Rijeka, te kotarskih narodnih odbora Buzet, Labin, Pazin, Cres-Lošinj, Pula, Krk i Rijeka.¹⁴

Sedam godina kasnije (1956.) osnovan je Arhivski savjet NR Hrvatske sa zadatkom da raspravlja »o stručnim i organizacionim problemima od općeg i šireg značaja za rad arhiva« i daje »prijedloge za unapređenje rada arhivskih ustanova i arhivske službe NR Hrvatske«. Naredne je godine Arhivski savjet predložio stvaranje mreže arhiva na tlu NR Hrvatske. Uz središnji republički arhiv predviđeno je osnivanje arhiva za pojedina šira područja. Radi što bolje organizacije predviđeno je osnivanje sabirnih centara koji su zamišljeni kao međuarhivi u kojima se sabire, prvotno izlučuje i osnovno sređuje registraturno gradivo. Taj je prijedlog zaživio, osim što nisu osnovani arhivi u Šibeniku i Gospiću, a umjesto predloženog arhiva u Puli, osnovan je kasnije arhiv u Pazinu.¹⁵

¹⁰ Janez ZOR, *Trije glagolski fragmenti iz zapušćine barona Žige Zoisa*, DZS, Ljubljana, 1997., str. 3–4.

¹¹ LALIĆ – KOLANOVIĆ, *Arhivski fondovi i zbirke...*, str. 14–15.

¹² STULLI, »Pregled povijesnog razvitka...«, str. 42.

¹³ LALIĆ – KOLANOVIĆ, *Arhivski fondovi i zbirke...*, str. 33.

¹⁴ Ljubomir PETROVIĆ, »Razvoj i perspektive historijskog arhiva Rijeka«, *VHARIP*, sv. 23 (1980.), str. 55.

¹⁵ LALIĆ – KOLANOVIĆ, *Arhivski fondovi i zbirke...*, str. 21–22.

Osnivanje Istarskog arhiva – Pazin i njegove prve godine djelovanja

Prvu ideju o otvaranju arhiva u Istri, nakon Drugog svjetskog rata, dao je 26. rujna 1945. Ante Iveša u izvještaju Oblasnom NO-u za Istru.¹⁶ Nakon te početne ideje, na potrebu objedinjavanja istarskih arhivalija ukazivao je Ferdinand Hauptmann¹⁷ u svojim izvještajima do 1947. iz kojih saznajemo da se već početkom 1946. godine uređivao prostor u pazinskom kaštelu »kao ... budući istarski arhiv« te da je za tu namjenu potrebno osigurati »sve prostorije u glavnom traktu od prizemlja do drugog kata«. ¹⁸ Ključan poticaj za osnivanje arhiva u Istri dala je konferencija Društva arhivskih radnika Hrvatske koja se u lipnju 1956. bavila upravo temom razvoja arhivske službe u Hrvatskoj. Arhivski savjet Hrvatske 1957. godine predložio je Savjetu za nauku i kulturu NR Hrvatske formiranje novih arhivskih ustanova.¹⁹ Poznato nam je da je od tamo spomenutog niza najprije osnovan Arhiv u Bjelovaru (7. lipnja 1957.),²⁰ pa slijede arhivi u Slavonskome Brodu (1959.),²¹ Karlovcu (11. listopada 1960.),²² Sisku (1962.)²³ i kao sabirni centar u Šibeniku (1. siječnja 1968.).²⁴ Početkom 1958. godine Narodni odbor kotara Pula (dalje: NOK Pula) formirao je inicijativni odbor za provedbu odluke Savjeta za nauku i kulturu. »Vodeći računa o svojim mogućnostima i specifičnostima Istre a na prijedlog inicijativnog odbora NOK Pula odlučio je da se Arhiv smjesti u Pazin«. ²⁵ I doista, Arhiv je osnovan u Pazinu pod nazivom *Istarski arhiv Pazin* i to 20. listopada 1958. rješenjem NOK Pula.²⁶

Međutim, koji su razlozi osnivanja arhivske ustanove baš u Pazinu, a ne u nekom drugom gradu Istre poput Pule? U historiografiji je napomenuto da je pazinski Kaštel istaknut kao sjedište arhiva za Istru odmah nakon Drugog svjetskog rata i to od strane F. Hauptmanna. U daljnjem tekstu pokušat ćemo ilustrirati kroz rasprave na raznim sjednicama i temeljem službenih dopisivanja iz prvih mjeseci i godina postojanja Arhiva još neke detalje o tome što je moglo utjecati na njegov smještaj u Pazin.

¹⁶ Dražen VLAHOV, *Predgovor Katalogu izložbe 30 godina 'Istarskog arhiva'*, Pazin, 23. 22. 1988. – 31. 12. 1988., nenumerirano.

¹⁷ O Ferdi Hauptmannu vidi: Mladen ŠVAB, »Hauptmann (Ferdo)«, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5, Zagreb, 2002., str. 459–460.

¹⁸ Dražen VLAHOV, *30 godina »Istarskog arhiva«. Zaštita arhivske građe u Istri*, Pazin 1988., nenumerirano (katalog izložbe). Objavljeni su Hauptmannovi izvještaji o stanju arhivskog gradiva u Istri od 1945. do 1947., vidi: Markus LEIDECK, »Izvještaji Ferdinanda Hauptmanna o stanju arhiva na području Istre i Rijeke Oblasnomu Narodnomu odboru za Istru«, *Arhivski vjesnik*, sv. 58 (2015.), str. 279–317.

¹⁹ Dražen VLAHOV, »Historijski arhiv Pazin«, *Jadranski zbornik*, sv. 9 (1973-1975.), str. 591.

²⁰ Josip KOLANOVIĆ (ur.), *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, Zagreb, 2006., str. 172.

²¹ *Isto*, str. 648.

²² *Isto*, str. 306.

²³ *Isto*, str. 585.

²⁴ *Isto*, str. 915.

²⁵ VLAHOV, »Historijski arhiv Pazin...«, str. 591.

²⁶ Dražen VLAHOV, »Historijski arhiv Pazin (Osnivanje, razvoj, perspektiva)«, *VHARiP*, sv. 23 (1980.), str. 46.

Na sjednici Savjeta za prosvjetu i kulturu NOK Pula održanoj u siječnju 1958. u prostoriji Sekretarijata u Puli Boris Bačić,²⁷ direktor Arheološkog muzeja za Istru, čitao je elaborat o Arhivu u kojem je iznio »... da se po Istri nalazi mnogo arhivskog materijala, koji propada, a kojeg je potrebno što prije sakupiti na jedno mjesto, zatim i Rijeka urgira da se preuzme natrag arhiv Istre koji je tamo prenešen. Međutim, da bi se to postiglo, potrebna je jedna čitava zgrada i to čvrsto građena, a te u Puli nema. Zato je mišljenja da bi arhivska gradnja u Rijeci ostala i dalje tamo dok se ne stvore povoljni uslovi u Puli za njeno preseljenje, ali bi trebalo naći svakako neke mogućnosti za preseljenje u Pulu arhiva koji se nalaze po Istri, da ne bi propali. U zaključku se navodi: Savjet preporuča Sekretarijatu da ispita mogućnost sakupljanja arhiva, koji još stoje zabačeni po Istri, i njegovog smještaja.«²⁸

Prema zapisniku sa savjetovanja za pripremu evidencije registratura na području NR Hrvatske, održanog u ožujku 1959. u Zagrebu konstatirano je da su savjetovanju prisustvovali i predstavnici NO-a kotareva, u kojima nema arhivskih ustanova, a čiji će predstavnici voditi evidenciju registratura na području svojih kotareva. Tako je iz Pule bio nazočan Petar Perić koji je kao povjerenik Kotara Pule izvještaje trebao slati Državnom arhivu u Rijeci. Iz toga zaključujemo da u Istri još u ožujku 1959. nije profunkcionirao Arhiv za Istru.

U dopisu što ga Bernard Stulli, direktor Državnog arhiva u Zagrebu, šalje Sekretarijatu za prosvjetu NOK Pula iznose se neki zanimljivi detalji: krajem studenog 1959. Stulli je imao u Pazinu sastanak sa stanovitim Perićem (najvjerojatnije Petar Perić, povjerenik Kotara Pule) u predmetu osnivanja Arhiva za područje Istre u Puli, pa traži izvješće što se po tom pitanju napravilo.²⁹ Franjo Mladenčić, iz Odjela za društvene službe, šalje odgovor Stulliju krajem siječnja 1960.: »Ovih dana ćemo uzeti u Pazinu jedno honorarno lice, koje će početi već sa sređivanjem one građe koja se nalazi u pazinskom kotaru.«³⁰ Načelnik odjela za društvene službe Ivan Siljan te iste godine na ljeto piše Stulliju »... da je arhiv kao ustanova već osnovan i da imade za direktora jedno honorarno lice i to druga Petrovića Ljubomira, direktora Narodnog muzeja u Pazinu. Imenovani je pomoću honorarca već složio i vezao arhivu, koja se nalazila u nesređenom stanju u pazinskom kaštelu.«³¹

Prije 1960. godine Arhiv nema ni direktora. Prvim direktorom *Istarskog arhiva – Pazin* postao je Ljubomir Petrović³² temeljem ugovora sklopljenog 27. siječnja 1960. između Odjela za društvene službe, odsjeka za prosvjetu i kulturu NOK-a Pula i njega kao direktora Narodnog muzeja u Pazinu. Petrović je zaposlen na dužnosti direktora ustanove sa

²⁷ O Borisu Bačiću vidi: Kristina MIHOVILIĆ, »Panorama istaknutih istarskih arheologa«, *Franina i Jurina*, knj. 49 (2002.), str. 53–54.

²⁸ Državni arhiv u Pazinu [dalje: DAPA], HR-DAPA-465, Narodni odbor kotara Pula [dalje: NOK Pula], kut. 43, Zapisnici sjednica Savjeta za prosvjetu i kulturu za 1958. godinu, str. 1253 i 1254 (4.I.1958.).

²⁹ HR-DAPA-465, NOK Pula, kut. 722, br. 16/1-1960 (7.I.1960.).

³⁰ *Isto*, br. 05-523/-1960 (30.I.1960.).

³¹ *Isto*, br. 05-523/2-1960 (11.VII.1960.).

³² Ljubomir Petrović rođen je 1. travnja 1930. u Novom Sadu. Gimnaziju pohađa u Kruševcu, Novom Sadu i u Rijeci. Na Filozofskom fakultetu Sveučilištu u Beogradu diplomirao je arheološku grupu 1957. godine. Prvo zaposlenje imao je u Narodnom muzeju u Rijeci kao kustos, a potom prelazi u Pazin za upravitelja Narodnog muzeja, paralelno s kojim će djelovati u osnivanju, a kasnije i vođenju arhiva u Pazinu. Preminuo je u Rijeci 12. listopada 2014. (zahvaljujem doc. dr. sc. Maji Polić na ustupljenim podatcima).

skraćenim radnim vremenom u trajanju od 4 sata dnevno.³³ U potpunosti će se posvetiti razvoju Arhiva po dobivenom novom ugovoru u srpnju 1960. čime će dobiti puno radno vrijeme.³⁴ *Istarski arhiv – Pazin* počeo je s radom kao samostalna ustanova 1. travnja 1960. osnovom Zakona o budžetima i financiranju samostalnih ustanova.³⁵ Na zasebnim sjednicama Kotarskog vijeća i Vijeća proizvođača održanim 15. srpnja 1960. NOK Pula donio je novo Rješenje o imenu Arhiva pod nazivom *Historijski arhiv Pazin*.³⁶

Krajem 1962. godine radilo se na propitivanju ideje o objedinjavanju riječkog i pazinskog arhiva u jednu ustanovu. Osnovom usmenog naloga načelnika Odjela za društvene službe, direktor Petrović je napisao detaljno mišljenje o mogućnosti pripajanja Historijskog arhiva u Pazinu Historijskom arhivu u Rijeci i to nakon konzultacija s Djordjem Milovićem, direktorom Historijskog arhiva u Rijeci. Konstatirano je sljedeće:

1. područje Kotara Rijeka je veliko te bi proširenjem djelovanja na kotar Pulu bilo veoma otežano vršenje arhivske službe jer bi se troškovi uvelike povećali
2. troškovi prijevoza gradiva bili bi povećani za nekoliko puta
3. u Rijeci nema slobodnog spremišnog prostora
4. izgradnja spremišta i nabava potrebite opreme trajala bi najmanje nekoliko godina
5. problem stručnih kadrova: stambeno zbrinjavanje radnika iz Pazina u Rijeci.

Zaključak je da se ne preporučuje spajanje dviju ustanova.³⁷ Ne zna se, međutim, koji su razlozi naveli Odjel za društvene službe na takav prijedlog jer je nalog, kako u samom mišljenju piše, usmen. Iz zapisnika sjednice Savjeta Historijskog arhiva u Rijeci održanog u studenom 1962. razabire se da se ovakvoj ideji usprotivila politika što ističe i predsjednik Savjeta Berislav Ljubotić koji u svom govoru naglašava: »... političko pitanje treba da dominira prilikom konačne odluke, jer se pod nikoju cijenu ne smije dozvoliti da danas u svojoj vlastitoj domovini i to još socijalističkoj, Istra izgubi svoj Arhiv«. U raspravi je sudjelovao i Vjekoslav Bratulić,³⁸ iz Jadranskog instituta JAZU, koji je posebno istaknuo »... da je jedino greška NO kotara Pula, što je Arhiv za Istru smješten u Pazinu, umjesto u Puli, gdje bi bio dostupniji većem broju naučnih radnika i gdje se već nalazi Naučna biblioteka i neke više škole«. Tomu nadodaje kako još nije kasno da NOK Pula razmisli o navedenom, ali da se ne smije dovoditi u pitanje opstanak arhiva za Istru, pa bio on u Pazinu ili Puli.³⁹

³³ HR-DAPA-465, NOK Pula, kut. 722, br. 05-1879/1-1960 (17.III.1960.).

³⁴ DAPA, pismohrana, Dosje djelatnika Petrović Dušana Ljubomir.

³⁵ DAPA, pismohrana, arhivski znak 75, godina 1961., djel. Br. 141., Izvještaj o radu Historijskog arhiva Pazin od osnivanja do 1.XI.1961., str.1.

³⁶ Broj S-136/1-1960./ (DAPA, pismohrana, arhivski znak 75, godina 1961., djel. br. 141., Izvještaj o radu Historijskog arhiva Pazin od osnivanja do 1.XI.1961., str. 1).

³⁷ HR-DAPA-465, NOK Pula, kut. 975, br. 8190/1 (14.XI.1962.).

³⁸ O Vjekoslavu Bratuliću vidi: Ante LAUŠIĆ, »Bratulić, Vjekoslav«, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2, Zagreb, 1989., str. 280–281; Darinko MUNIĆ, »In memoriam. Dr. Vjekoslav Bratulić (1911. – 1995.)«, *Vjesnik istarskog arhiva*, god. 1994. – 1995., sv. 4 – 5 (1998.), str. 349–351.

³⁹ HR-DAPA-465, NOK Pula, kut. 975, Zapisnik Sjednice Savjeta Historijskog arhiva u Rijeci (16.XI.1962.), str. 1–2.

Iz svega do sada navedenog možemo zaključiti da je odluka o smještaju Arhiva u Pazinu donijeta iz praktičnih razloga prostornih kapaciteta. Pokazano je i to da su odluci o osnivanju zasebnog arhiva za Istru kao i njegovu opstanku ponajviše kumovali sljubljeni političko-baštinsko odgovorni razlozi koji su navodili mogućnike prema takvom postupanju.

U prvom razdoblju razvoja Arhiva u Pazinu,⁴⁰ tj. do 1965., Arhiv je dobio svoju fizionomiju: prostor Kaštela i zgrade preko puta Kaštela, kao i prve inventare pri čemu valja posebno naglasiti pomoć iskusnih djelatnika arhivista iz Rijeke i Zagreba. Te je 1965. godine *Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci* postao glasilo i *Historijskog arhiva Pazin*⁴¹ od kada će istarske arhivističke teme dobiti i službeno svoju periodičnu publikaciju.

Što se nazivlja Arhiva tiče, kako smo i ranije napomenuli, u registar arhiva Republičkog sekretarijata za kulturu SR Hrvatske *Historijski arhiv Pazin* (pod tim imenom osnovan 15. srpnja 1960.) upisan je rješenjem u studenom 1963. s područjem nadležnosti nad Kotarom Pula. Tada je Arhiv skrbio nad 42 fonda, dok je struktura zaposlenih bila: 2 arhivista, 1 arhivski pomoćnik, 2 arhivska manipulanta i 1 ostalo osoblje.⁴²

Ljubomir Petrović je ostao na radnom mjestu direktora *Historijskog arhiva Pazin* sve do 8. lipnja 1966. godine.⁴³ Kako je ranije spomenuto, došao je iz Srbije kao visokokvalificirani službenik. Njega će naslijediti u ulozu direktora *Historijskog arhiva Pazin* Jovan Popović, osoba bez diplome,⁴⁴ također iz Srbije. Razložno se može postaviti pitanje zašto su prva dva direktora istarskog Arhiva, koji će ovom ustanovom upravljati kroz razdoblje od deset godina (1960. – 1970.), bile osobe koje su rođene i obrazovane izvan Istre, pa čak i izvan Hrvatske koja je tada bila sastavnicom jugoslavenske federacije? Je li riječ o slučajnosti? Ako se radi o manjku kvalificiranog kadra u Istri kasnih 50-ih i 60-ih godina 20. st., što je pretpostavljamo dopustiv argument za postavljanje Petrovića za prvog direktora; već njegov nasljednik nije imao fakultetsku diplomu (priznata mu je po internoj odluci Ustanove VŠS), a potencijalnih je kandidata sa srednjom ili višom stručnom spremom u Istri

⁴⁰ Vlahov uočava tri faze razvoja prve arhivske ustanove u Istri od kojih prva obuhvaća razdoblje koje se poklapa s djelovanjem Ljubomira Petrovića u Pazinskom arhivu; VLAHOV, »Historijski arhiv Pazin...«, str. 48–52.

⁴¹ Godine 1965. počinje izlaziti *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu*, a 1968. mijenja naziv u *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (VLAHOV, »Historijski arhiv Pazin...«, str. 48–49). Od 1991. godine DAPA samostalno objavljuje *Vjesnik istarskog arhiva*. Bibliografiju spomenutog zajedničkog glasila vidi u: Mladenka HAMMER, »Bibliografija I-XXX«, *VHARiP*, sv. 31 (1989.), str. 1–100.

⁴² HR-DAPA-465, NOK Pula, br. 7181/1 (19.XI.1963.).

⁴³ Matična knjiga radnika DAPA.

⁴⁴ Jedini prijavljeni na javni natječaj je bio Jovan Popović. Iako je imao samo srednju školu, ustanova mu je interno priznala višu stručnu spremu kao što mu je bila priznata u Institutu društvenih nauka u Beogradu. Popović je bio u svibnju 1966. imenovan vršiteljem dužnosti direktora, da bi u travnju 1967. bilo izdano rješenje o njegovom postavljanju za direktora Historijskog arhiva Pazin. U raspravi natječajne komisije iz ožujka 1967. dotaklo se pitanja kandidatove stručne spreme te je zaključeno da se usprkos nastojanju da Arhiv dobije »osobu sa fakultetskom spremom« u tome nije uspjelo. Jedan od diskutatana smatrao je »da zbog školske spreme nebi trebalo ići na raspisivanje ponovnog natječaja jer i novim natječajem se nebi postigao efekt...« (Pismohrana DAPA, 01, br. 44, 1967., Zapisnik sa sastanka natječajne komisije, 27.III.1967.). Zahvaljujem voditeljici pismohrane DAPA, Ljiljani Zgrablić na susretljivosti u priređivanju ovog članka.

ili nešto širem kraju zacijelo bilo. Posve je opravdano promatrati ovakve kadrovske odluke kao sastavnicu djelovanja tada vladajućeg političkog sustava i njegove ideologije, a čemu bi tek trebalo pristupiti sustavno analitički kao istraživačkom pitanju.

Nadalje, za ovu prigodu osvrnut ćemo se u kratkim crtama samo na dinamiku zapošljavanja u pazinskom Arhivu, a temeljem niže prepisanog izvještaja o radu za 1965. godinu, inače prethodnu godinu Petrovićeve službe. Ovaj je kao direktor bio ujedno i prva zaposlena osoba u *Istarskom arhivu – Pazin* što je trajalo sve do rujna 1960. kada biva zaposlen arhivist – »referent za spoljnu arhivsku službu«. Kadrovski Arhiv će ojačati naredne 1961. godine kada će biti zaposleno ukupno 4 djelatnika. U 1962. godini kadrovski će se ustanova povećati za jednog člana, ali nije bilo moguće popuniti radno mjesto arhiviste – »referenta za stručno-arhivističku obradu arhivske građe«, pa su se honorarno angažirali vanjski suradnici (profesori). Naredne godine ustanova će imati ukupno 7 službenika. Te 1963. godine, općine po prvi puta financiraju *Historijski arhiv Pazin* kao regionalnu ustanovu od zajedničkog interesa, a radi se o 9 općina unutar Kotara Pula. Ovakav način financiranja se razvijao i poboljšavao, te je uključivo 1965. bio u primjeni za financiranje pazinskog Arhiva. Krajem 1965. godine Arhiv je imao 8 djelatnika: *direktora, sekretara, računovođu, referenta za radnički pokret i spoljnu arhivsku službu, referenta za stručno-arhivističku obradu arhivske građe, dva arhivska pomoćnika i jednog nekvalificiranog radnika*. Od spomenutih 8 djelatnika 1965. godine, njih 3 su bili porijeklom iz Srbije (Novi Sad, Čačak i Priština), dok su ostali bili iz Istre (Pazin, Sv. Lovreč); iz čega, također, možemo iščitati stanovitu političku tendenciju pri zapošljavanju u ovoj Ustanovi. Gradivo i djelatnici su bili raspoređeni u dvjema zgradama: jedan dio u Kaštelu, a drugi dio u zgradi preko puta Kaštela, koja je nekoć služila kao zatvor.

Prijepis dokumenta koji donosimo u daljnjem tekstu sačinjen je na način poštivanja izvornog pisanja bez većeg zadiranja u pravopis i način pisanja autora izvještaja. Dodali smo jedino dijakritičke znakove tamo gdje ih je nedostajalo. Zbog jasnoće teksta svega smo na jednom mjestu reagirali donijevši pojašnjenje u bilješci.

Prilog br. 1.

HISTORIJSKI ARHIV PAZIN⁴⁵

Rješenje o osnivanju arhiva pod nazivom »Istarski arhiv - Pazin« donijeta je na odvojenim sjednicama Kotarskog vijeća i Vijeća proizvođača Narodnog odbora kotara Pula 20. X. 1958. godine. Da bi Arhiv otpočeo s radom trebalo je osigurati financijska sredstva, stručno osoblje, prostorije za rad i smještaj arhivske građe.

Narodni odbor kotara Pula osigurao je sredstva tek 1960. godine i tada je započeo rad ove ustanove. Iste godine izmijenjen je naziv ustanove u Historijski arhiv Pazin i donijeto je rješenje o imenovanju članova Savjeta, kao organa društvenog upravljanja. Pravila Historijskog

⁴⁵ Ovaj je Izvještaj o radu za 1965. godinu pohranjen u Pismohrani DAPA. Izražavam zahvalnost kolegi Sebastijanu Legoviću, višem arhivskom tehničaru specijalistu u DAPA, na tehničkoj pomoći prilikom pripremanja ovog članka.

arhiva Pazin, koja je ovaj Savjet donio, utvrdila su zadatke, organe upravljanja, unutarnju organizaciju, sistematizaciju radnih mjesta, imovinu ustanove, financiranje i nadzor nad radom ustanove. Danas, nakon šest godina djelovanja Historijskog arhiva Pazin, može sagledati razvojni put, sve teškoće koje su ga pratile kao i uspjehe koji su postignuti.

Iz podataka koje sadrži završni račun ustanove za 1965. godinu vidljivo je:

1. da je ukupna vrijednost osnovnih sredstava 30.448.940.-din.
2. da je vrednost opreme 3,438.360.dinara, a vrijednost zgrade 27,010.580. dinara, da je vrijednost sitnog inventara 411.937 dinara, odnosno materijalnih vrijednosti na dan 31. XII 1965. g. iznosi 30,860.877.-dinara.

Ovih nekoliko podataka mogu samo djelimično da pokažu koliko je načinjeno od osnivanja do danas. Naime, donošenjem rješenja o osnivanju, nisu bili ispunjeni oni osnovni uvjeti bez kojih se danas prema Zakonu o zaštiti arhivske građe i arhivima ne može niti zamisliti osnivanje, rad jedne ovakve ustanove: »Arhiv se može osnovati ako su osigurana financijska sredstva za osnivanje i rad arhiva ako je osigurano potrebno stručno osoblje i ako su osigurane prostorije i oprema za smještaj arhivske građe« (čl. 40 Zakona NN 31/65.).

Prve godine postojanja za rad arhiva osigurano je 1,200.000.din. Nije bilo ni kadrova, ni prostorija, ni opreme.

Krajem 1965. godine u arhivu radi 8 radnika u novo uređenim prostorijama zgrade Arhiva.

U ovom izvještaju pokušat ćemo prikazati razvoj Arhiva, kao probleme i zadatke koji stoje pred kolektivom i zajednicom da bi ustanova konačno dobila svoj pravi lik, kako je to planom razvoja utvrđeno.

Prve godine djelovanja honorarni vršilac dužnosti direktora bio je i jedini službenik arhiva sve do septembra, kada na dužnost nastupa arhivist - referent za spoljnu arhivsku službu. Računovodstveni poslovi vođeni su od strane honorarnog službenika.

Rad ustanove bio je usmjeren na rješavanje organizacionih pitanja. Uspostavljena je kontakt i suradnja s Historijskim arhivom na Rijeci, te su upoznati problemi arhivske službe. Uspostavljena je veza s Državnim arhivom u Zagrebu (sada Arhiv Socijalističke Republike Hrvatske)⁴⁶ te su razmotreni problemi organizacije i djelovanje ustanove.

Pored ovih organizacionih pitanja dat je prioritet organiziranju spoljnje arhivske službe, koja ima zadatak da prikuplja podatke o arhivskoj i registraturnoj građi da te podatke sistematizira i da u registraturama unapređuje rad na sređivanju i čuvanju arhivsko registraturne građe. Stručni rad ustanove otpočeo je ustvari radom ove referade. Od Historijskog arhiva u Rijeci dobiven je materijal popisa svih registratura na području Kotara Pula. Ti su podaci sređeni i načinjeni popisi po općinama. Izvršeno je anketiranje svih registratura na kojima arhiv vrši stručni nadzor u pregledu arhivske i registraturne građe i ti su podaci sređeni.

⁴⁶ Državni arhiv u Zagrebu, kasnije Arhiv Socijalističke Republike Hrvatske, a danas Hrvatski državni arhiv središnja je arhivska ustanova u Hrvatskoj.

Planom rada za 1961. godinu utvrđeno je daljnje razvijanje i rad ustanove. Svi poslovi podjeljeni su u tri kategorije: organizaciju, unutarnju i spoljnu arhivsku službu. Ustanova je u potpunosti izvršila planirane radove za tu godinu. Broj službenika povećao se na četiri, sređene su dvije prostorije za smještaj arhivske građe i jedna radna prostorija. Za ove poslove utrošeno je 1,421.000.- dinara. Nabavljeno je opreme za 639.000. dinara.

U referadi za stručno - arhivističku obradu arhivske građe (unutarnja služba) radilo se na sređivanju fondova arhivsko-registrature građe koju je krajem 1960. godine preuzeta od Narodnog odbora općine Pula: Fond Oblasnog narodnog odbora za Istru, Municipio Pola i likvidirane privredne organizacije.

Izvršeno je sređivanje, izdvajanje i škartiranje registraturnog materijala likvidiranih organizacija.

Referada za spoljnu arhivsku službu vršila je prikupljanje podataka za registrature koje nisu bile u evidenciji. Pored toga vršeni su obilasci i pregledi u onim registraturama u kojima se iz podataka vidjelo da je arhivsko-registraturna građa bilo na koji način ugrožena.

Krajem 1961. godine od Historijskog arhiva na Rijeci preuzeta je arhivska građa vraćena po međudržavnom ugovoru iz Italije, a potiče sa područja djelovanja ustanove.

Financijska sredstva u odnosu na 1960. godinu znatno se povećavaju: odobreno je financijskim planom 5,374.000.- dinara a financijska godina izvršena je ukupnim rashodima od 4.143.000.-dinara ili manje od plana za 1,231.000.-dinara.

U 1962. godini kadrovski se ustanova ojačava, ali ni je moguće popuniti radno mjesto arhiviste - referenta za stručno-arhivističku obradu arhivske građe, pa se u honorarni rad angažiraju vanjski suradnici - profesori.

Arhivska spremišta nedostaju i to pitanje sve više postaje akutno. U Pazinskom kaštelu određeno je jugozapadno krilo na I katu zgrade, za potrebe arhiva, ali tek nakon iseljenja zanatskog poduzeća »Poleter« - Pazin koje ovdje ima pogon tapetarije. Prema ugovoru »Proleter« se ima iseliti 1965. godine.

Da bi se riješilo pitanje smještaja arhivske građe - spremište, kao i prostorija za rad, uprava arhiva zatražila je od Narodnog odbora općine Pazin da dodjeli zgradu bivšeg zatvora na upravljanje Arhivu. Ova se zgrada nalazi u starom djelu grada - Kaštela, koji je kao urbanistička cjelina spomenik kulture. Molbi je udovoljeno, te su u toku godine obavljani svi administrativni poslovi prenošenja ove zgrade na novi organ upravljanja. Da bi se zgrada uredila za potrebe arhiva izrađen je aproksimativni troškovnik i druga potrebna dokumentacija, pa je upućena molba Savjetu za Kulturu NRH za dodjelu sredstava iz Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti.

Financijska sredstva nisu se znatnije povećala: ostvareni su prihodi u iznosu od 5,340.000.-dinara, te je iz Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti dodjeljeno 560.000.- dinara namjenskih sredstava za nabavu opreme - polica.

Stručna služba nastavila je s radom na sređivanju arhivske građe. Sva arhivska građa restituirana iz Italije uložena je u nove arhivske kutije smještene na metalne police. Započeti su poslovi na izradi sadržaja kutija ovih fondova.

Prvo grubo sređivanje fonda Oblasnog narodnog odbora za Istru izvršeno je 1961. godine, tako da je u 1962. otpočeto sa konačnim sređivanjem ovog fonda i u toku godine obrađeno je 116 kutija. Također je započet rad na sređivanju fonda Općine Pula (Municipio di Pola) i sređeno je, povezano i uloženo na police 228 busta.

Referada spoljnje arhivske službe, nastavila je anketiranje registratura na područje djelovanja (anketirano 103 registrature). Krajem godine izvršeno je sređivanje anketnog materijala, te su iz evidencije izdvojene registrature koje po arhivističkim kriterijumima ne treba voditi u evidenciji. Nakon izdvajanja ukupan broj registratura nad kojima arhiv vrši nadzor je 548. Koncem godine od Historijskog arhiva u Rijeci preuzete su Matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih s područja djelovanja; ove knjige obuhvataju razdoblje sve do 1860.g.

1963. godine Izvršno vijeće Sabora Socijalističke Republike Hrvatske donijelo je odluku o određivanju područja na kojima arhivi vrše arhivsku službu (NN br. 28/63.). Pod tačkom 9. ove odluke je Historijski arhiv Pazin s područjem od 9 općina kotara Pula. Na osnovu ovoga i Pravilnika o registraciji arhiva i evidenciji zbirki arhivske građe (NN 50/62) izvršena je i registracija Historijskog arhiva Pazin. (Rješenje Republičkog zavoda za kulturu broj 1479-63 od 19.II 1963.)

U 1963. godini popunjavaju se još ova radna mjesta, ali međuvremeno ostaje upražnjeno radno mjesto referenta za spoljnu arhivsku službu, tako da ustanova ima šest službenika.

1963. godine općine po prvi puta financiraju Historijski arhiv kao regionalnu ustanovu od zajedničkog interesa. Ovakav način financiranja razvijao se i unapređivao, te je i danas u primjeni za financiranje arhiva. Prema financijskom planu ukupni su prihodi bili planirani u iznosu 5,628.000, od koga iznosa na (tada još) dotacije otpada 5,000.000.-

Izvršeno je 4,802.000.- odnosno manje od plana za 198.000.- din.

Po završnom računu 1963. godine osnovna vrijednost inventara bila je 2,629.000. dinara, a sitnog inventara 745,000.- (Samo u toj godini nabavljeno je inventara za 917.600 dinara)

Za početak radova na uređenju zgrade arhiva dobijeno je od Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti 5,000.000.- dinara uz participaciju od 1,500.000.- din., koju je osigurala Općina Pazin.

Arhivistički poslovi obavljani su u osnovnim referadama spoljnje i unutrašnje službe. Referada spoljne arhivske službe vršila je do marta preglede registratura (tada referent napušta arhiv).

Referada za stručno-arhivističku obradu arhivske građe sređivala je ove fondove:

1. Fondove iz restitucije (osam fondova)

2. Matične knjige - 54 župna ureda
3. Carsko kraljevski kotarski sud Pazin
4. Municipio Pula
5. Ratna štete za oblast Istre
6. Likvidirana poduzeća općine Pula
7. Oblasni narodni odbor za Istru.

U narednoj 1964. godini arhiv se bori s istim teškoćama kao i prethodnih godina.

Za nastavak radova na zgradi osigurano je i utrošeno 1,800.000.-dinara (1,200.000. iz Fonda i 600.000.- din. učešća).

Financijsko materijalno poslovanje zahtjevalo je posebno angažiranje, jer se sa budžetskog poslovanja prešlo na dvojno knjigovodstvo. Kao i prethodne godine arhiv je financiralo devet općina bivšeg kotara Pula koje su planom osigurale 8,600.000.- dinara za poslovanje arhiva. Plan je realiziran.

Pored radova na zgradi arhiva, vođena je i briga da se iz zgrade Kaštela iseli zanatsko poduzeće »Proleter« kako bi se te prostorije koristile za spremište. Ovo poduzeće je u 1964. godini započelo izgradnju objekta za smještaj pogona tapetarije, isti je dovršen koncem godine, te je izvršeno preseljenje. Time je arhiv dobio nov prostor koji je tako dugo čekao. Iste je godine već započeta sa pripremanjem navedenih prostorija za potrebe arhivskog spremišta, a radovi su nastavljeni i u 1965. godini.

Referada za spoljnu arhivsku službu nije imala redovitog službenika sve do oktobra mjeseca. Poslove ove referade preuzeo je direktor ustanove za vrijeme dok nije radno mjesto bilo popunjeno. Radi toga se rad odvijao u smanjenom obimu: vršeni su obilasci onih registratura gdje je to bilo neophodno radi ugroženosti ili po osnovu zahtjeva za škartiranje, kao i onih gdje su nedostajali podaci za izradu. Izvršeno ja 52 obilaska. Matični kartoni su ustrojani za sve registrature i unjeti su podaci s kojima se raspolagalo. Također je vršeno preuzimanje arhivske građe i to slijedećih fondova:

1. Carsko kraljevski kotarski sud Motovun (42 duž. met.)
2. Pazinska grofovija (10 duž. met.)
3. Općina Pazin (25 duž. met.)
4. Ufficio registro Pazin (12 duž. met.)
5. Carsko kraljevski kotarski sud Rovinj (60 duž. met.)

U k u p n o 149 duž. met.

U referadi za stručno arhivističku obradu arhivske građe radilo je 4 radnika, koji su obavili slijedeće poslove sređivanja:

1. Fond Oblasnog narodnog odbora za Istru - završen
2. Gradski narodni odbor Pule - završen
3. Kotarski narodni odbor Pula - završen
4. Likvidirana poduzeća općine Pula - završen

5. Municipio Pula - osnovno sređivanje
6. Municipio Buje - osnovno sređivanje
7. Carsko kraljevski kotarski sud Motovun
8. Carsko kraljevski kotarski sud Pazin
9. Kotarski narodni odbor Pazin
10. Razni fondovi - arhivska građa razne provenijencije.

Arhivist je započeo rad na izradi Općih inventara arhivske građe i vodiča kroz arhivsku građu. Ovome poslu se moglo prići tek na temelju izrađenih sadržaja i popisa fondova. U 1964. godini izrađen je Opći inventar i vodič za dvanaest fondova arhivske građe te za zbirku matičnih knjiga. Pored toga napravljeni su opći inventari za još tri fonda, ali nije dovršena izrada vodiča kroz arhivsku građu.

Ukupno je u 1964. godini sređeno 3.091 svežanj arhivske građe, 1.780 svezaka knjiga, te 487 knjiga zakonika odnosno ukupno 412 dužnih metara.

Plan rada, donijet koncem 1963. godine je donekle izmijenjen, jer je praksa pokazala da su tokom godine trebali biti obavljene i drugi poslovi. Fizički obim plana rada je premašen - izraženo u dužnim metrima za 137 duž. met. (ili 794 svežnja i 1.010 svezaka knjiga).

U 1965. godini Arhiv nastavlja s radom na bazi programa rada za čije je izvršenje traženo od općina 17.652.000.- dinara. Međutim, općine prema ugovoru osiguravaju 12,460.000.- din., da bi nakon rebalansa budžeta trebali dobiti 11.864.000. i da bi ostvarili Din. 10.378.000.- kako to pokazuje završni račun.

Poslije odobravanja prvog iznosa (12,460.000) radnici arhiva donose nov program rada, na osnovu dobivenih sredstava.

Ustanova i radni kolektiv je u prošloj godini doneo sva potrebna nomativna akta: Statut, Sistematizaciju i opis radnih mjesta, Pravilnik o raspodjeli dohotka, Pravilnik o raspodjeli osobnih dohodaka, Pravilnik o radnim odnosima kao i pravilnik o higijensko-tehničkoj zaštiti na radu. Pored toga, kao i svake godine utvrđen je program rada za narednu te izvještaj i završni račun za proteklu godinu.

Krajem 1965. godine; arhiv ima osam radnika: direktora, sekretara, računovođu, referenta za radnički pokret i spoljnu arhivsku službu, referenta za stručno-arhivističku obradu arhivske građe, dva arhivska pomoćnika i jednog nekvalificiranog radnika. Ovi radnici izvršavali su zadatak programa rada kako slijedi:

Referent za radnički pokret i vanjsku službu obavljala je prvenstveno poslove sistematskih obilazaka registratura kako bi se mogli u matičnim listovima popuniti podacima o osnovnim serijama arhivske građe za trajno čuvanje. Izvršeno je 179 obilazaka, prosječno po tri registrature dnevno. Od 179 registratura u 93 je pregledana arhivsko registraturna građa i stanje je zapisnički utvrđeno. Kod 50 registratura data su stručna uputstva, a kod 12 izvršeno je škartiranje registraturne građe; za jedno škartiranje izvršena su po dva obilaska. Započeto je još 8 škartiranja a izvršeno 12 obilazaka.

Početak godine arhiv je u evidenciji vodio 530 registratura; u aprilu je ovaj broj smanjen na 436, na osnovu uputstava Arhiva Socijalističke Republike Hrvatske u Zagrebu. Matični kartoni su popunjeni za sve registrature osim vjerskih organizacija (87) zbog nedovoljnih podataka. Izvršeno je prepisivanje svih matičnih listova te su poslani Informativnom centru u Zagreb.

Preuzimanje arhivske građe se nije moglo vršiti prema planu. Planirano je da se preuzme 476 duž. metara, a preuzeto je svega 100. Do preuzimanja nije došlo najvećim djelom zbog smještajnih mogućnosti-radovi na uređenju spremišta i nabavi opreme su kasno počeli uslijed nedostatka sredstava, s druge strane pokazalo se da dio arhivske građe ne može biti preuzet iz razloga da neke registrature nisu provele cijeli predviđeni postupak sređenja - kao što je to bio slučaj u pogledu arhivskih fondova općinskih komiteta Saveza komunista.

Prema Statutu⁴⁷ novo utvrđenoj sistematizaciji radnih mjesta poslovi arhiviste - referenta su prošireni i nova referada osim spoljne arhivske službe ima u svom djelokrugu i stručno-arhivističku obradu arhivske građe društveno-političkih organizacija stavljenih pod zajedničko ime: radnički pokret. Radna zajednica i Savjet su na ovaj način postupili, jer se nije moglo prići formiranju jedne nove referade zbog više razloga, od kojih su odlučujući bili nedostatak finansijskih sredstava, kadrovski problem te stambeni. U ovoj referadi je potrebno da radi i arhivski pomoćnik, koji sada obavlja poslove u drugoj referadi. Međutim ni to nije moglo biti u potpunosti sprovedeno.

U referadi za stručno-arhivističku obradu arhivske građe bili su zaposleni: arhivist i dva arhivska pomoćnika, od kojih je jedan djelimično obavljao poslove predhodne referade.

Vršeno je sređivanje slijedećih arhivskih fondova:

1. Pazinska grofovija 54 svežnja i 540 sv. knjiga
2. Općina Pazin 98 svež. i 211 svez. knjiga
3. Notarski spisi Pazin - Buzet 56 svež.
4. Oblasni narodni odbor za Istru 17.889 brojeva spisa.

Pored poslova na sređivanju ovih fondova izrađen je opći inventar za devet fondova. Uporedo su izvršeni poslovi izrade sadržaja za 7 fondova obrađeno je 500 svežnjeva.

U toku godine dovršena je izrada vodiča kroz arhivsku građu za 22 fonda i dopunjeni podaci (rubrika o tvorcu fonda) za 5 fondova.

Na taj način udovoljeno je zakonskim obavezama izrade općeg inventara i vodiča kroz arhivsku građu (Uputstvo o vođenju evidencije u arhivima NN br. 7/63.)

Ovi materijali su propisani i poslani u traženom broju primjeraka Informativnom centru u Zagrebu.

Radovi na uređenju zgrade Historijskog arhiva nastavljani su tek u augustu mjesecu. Sredstva su osigurana u visini od 7.200.000.-dinara iz ovih izvora: Fond za unapređivanje

⁴⁷ Trebalo bi stajati veznik "i" između Statutu i novo.

kulturnih djelatnosti 3,000.000, vlastito učešće (osigurao biv. kotar Pula) 1,400.000.-dina-
ra, Kredit kod Komunalne banke Pazin 2,700.000.-(otplata u slijedeće 3 godine). Radovi
su obračunati u decembru 1965. godine i iznose 7,468.856.-dinara. Pored toga iz vlastitih
sredstava naručen je i postavljen parket za čega je plaćeno 508.000.- dinara ili ukupno
utrošeno 7.976.856.-dinara u 1965. godini. U predhodnim godinama utrošeno je 6,607.785.-
(1963.) i 1,824.795.- (1964.) odnosno sveukupno 16,409.436.- dinara.

Ovim sredstvima zgrada je djelomično osposobljena, konstrukcijski potpuno rješena,
izgrađene su međukatne konstrukcije, stepenište i dovršen II kat. Nakon kolaudacije rad-
nici ovog arhiva uselili su se u prostorije za rad.

Prama elaboratu koji je izrađen nakon utvrđivanja novih cijena poslije reforme po-
trebno je još 17,200.000.- starih dinara. Za potpuno dovršenje objekta upućena je molba
Upravnom odboru Fonda za. unapređivanje kulturnih djelatnosti za dodjelu sredstava.

Programom rada za 1966. godinu predviđeno je daljnje unapređivanje i proširivanje
radova arhiva. Za ostvarivanje programa zatraženo je od sufinancijera 17,800.000.- dinara
te za učešće prema sredstvima Fonda 2,000.000.- starih dinara.

Osnovni problemi koje treba riješiti u narednom periodu su:

1. Dovršiti uređenje zgrade arhiva; opremiti spremište za arhivsku građu;
2. Kadrovski ustanovu ojačati, popuniti radna mjesta utvrđena sistematizaciom.
3. Dalje razrađivati i usavršavati sistem nagrađivanja prema radu;
4. Utvrditi koje fondove arhivske građe treba preuzeti od Historijskog arhiva u Rijeci,
a koji su sa područja djelovanja ovog arhiva i
5. Vršiti stalni nadzor i brigu o arhivsko-registraturnoj građi na području djelovanja, te
sistematski preuzimati arhivska građu od registratura.

Pazin, 8. II. 1966.

Direktor:

Ljubomir Petrović

Prilog br. 2.

Direktori i ravnatelji Državnog arhiva u Pazinu od 1960. do 2015. godine

Red. br.	Ime i prezime	Početak mandata	Kraj mandata
1.	Ljubomir Petrović	1960.	1966.
2.	v.d. Jovan Popović	1966.	1967.
3.	Jovan Popović	1967.	1970.
4.	v.d. Jakov Jelinčić	1970.	1970.
5.	Dražan Vlahov	1970.	1991.
6.	Jakov Jelinčić	1991.	2003.
7.	Tajana Ujčić	2003.	2007.
8.	Elvis Orbanić	2007.	

Zaključak

Istra ima slojevit i bogatu prošlost. To je samo po sebi jamac izvorno izdašne arhivske baštine, no zbog stoljećima perzistentne opasnosti uzrokovane mahom ljudskim, a donekle i prirodnim čimbenicima, ova je baština dovedena do djelomičnog uništenja. Iako historiografija bilježi prve pokušaje uspostavljanja sustava arhivske službe u Istri već u 19. st. do toga će doći tek nakon Drugog svjetskog rata.

Ljubomir Petrović se kao prva odgovorna osoba ustanove (direktor) Istarskog arhiva – Pazin iskazao kao marljiv kulturni pregalac. Osobito dolazi do izražaja njegova pedantnost što rječito pokazuje i u ovome članku objavljeni dokument. Iako je kao stručnjak formiran u Beogradu, razumijevanje istarskih političkih, društvenih i kulturnih prilika iskazao je možda najjasnije u pokušaju pripajanja ovog prostora u nadležnost riječkom Arhivu krajem 1962. godine čemu se argumentirano usprotivio. Strpljivim i upornim radom uspostavio je sustav arhivske službe u Istri, donio nužne pravilnike, postupno je iz godine u godinu zapošljavao stručno i tehničko osoblje da bi 1966. godine na kraju svog upravljanja, Arhiv kao solidno organiziranu ustanovu mogao predati nastavljaču službe direktora u osobi Jovana Popovića.

SAŽETAK

Državni arhiv u Pazinu za vrijeme direktora Ljubomira Petrovića (1960. – 1966.)

Povodom prve obljetnice smrti prvoga direktora Državnog arhiva u Pazinu, Ljubomira Petrovića (1930. – 2014.), u članku se objavljuje kraći osvrt na povijest arhivske službe u Istri s naglaskom na razdoblje Petrovićeve upravljanja Arhivom. U zadnjem se dijelu članka donosi prijepis izvještaja o radu Historijskog arhiva Pazin za 1965. godinu koji prikazuje aktivnosti od njegova osnutka 1960. do početka 1966. godine kada je Petrović napustio radno mjesto direktora te Ustanove. Autor tog izvještaja iz godine u godinu, sažeto opisuje razvoj Ustanove navođenjem i poteškoća s kojima se netom osnovani Arhiv susretao. Iz tog je dokumenta vidljiva i Petrovićeve predanost u obavljanju povjerene mu zadaće formiranja i ekipiranja stručnog osoblja potrebnoga da Arhiv zaživi kao mjesto čuvanja pisanog gradiva istarske provenijencije. Premda je Ljubomir Petrović kao stručnjak formiran u Beogradu, on se, preuzevši odgovornost kreiranja nove arhivske ustanove, vrlo brzo snašao u za njega novim istarskim političkim, društvenim i kulturnim prilikama te se već krajem 1962. godine znao argumentirano suprotstaviti zagovarateljima odustajanja od započetog projekta i predlagateljima pripajanja istarskog prostora pod nadležnost Arhiva u Rijeci. Strpljivim je i upornim radom uspostavio sustav arhivske službe u Istri, donio nužne pravilnike, postupno je iz godine u godinu zapošljavao stručno i nužno tehničko osoblje da bi 1966. godine na kraju svog upravljanja, Arhiv kao solidno organiziranu ustanovu mogao predati nastavljaču službe direktora, Jovanu Popoviću.

SUMMARY

State Archives in Pazin during the period of management of Ljubomir Petrović (1960 – 1966)

On the occasion of the first anniversary of the death of the first manager of the State Archives in Pazin, Ljubomir Petrović (1930 – 2014), the article brings a brief retrospect of the history of archival services in Istria with emphasis on the period of Petrović's heading of the Archives. The last chapter of the article contains a transcript of the 1965 Report of the Work of the Historical Archives in Pazin presenting the activities from its establishment in 1960 until early 1966 when Petrović left the position of the manager of the Institution. The author of the Report gives a year-by-year summary of the development of the Institution listing also the obstacles that the newly-formed Archives was facing. The document clearly shows Petrović's commitment to his tasks of forming and equipping a professional staff necessary to make the Archives a living place of storage of material of Istrian origin. Despite his professional formation in Belgrade, after having undertaken the mission to create a new archival institution, Petrović soon settled in Istrian political, social and cultural environment and by 1962 he was capable of providing sound arguments in his opposing to the advocates of abandonment of the project and merger of the Istrian region with the competence of the Archives in Rijeka. He worked patiently and diligently to establish the system of archival service in Istria, adopted the necessary regulations and gradually employed professional and technical staff. When he completed his management service in 1966, he handed over to his successor Jovan Popović the Archives which by that time was a firmly organised institution.

RIASSUNTO

Archivio di Stato di Pisino nel periodo in cui fu direttore Ljubomir Petrović (1960 – 1966)

In occasione del primo anniversario della morte del primo direttore dell'Archivio di Stato di Pisino, Ljubomir Petrović (1930 – 2014), nell'articolo si fa cenno alla storia del servizio archivistico in Istria con particolare riferimento al periodo della direzione dell'Archivio da parte di Petrović. Nell'ultima parte dell'articolo viene riportata la trascrizione della relazione sulle attività dell'Archivio storico di Pisino svolte nell'anno 1965 che riporta le attività dalla sua fondazione nel 1960 all'inizio del 1966 quando Petrović lasciò il posto del direttore di questa Istituzione. L'autore di questa relazione, di anno in anno, descrive sinteticamente lo sviluppo dell'Istituzione indicando anche le difficoltà alle quali veniva incontro l'Archivio appena fondato. Da questo documento è evidente l'impegno con cui Petrović svolgeva l'incarico di formare ed equipaggiare il personale necessario per garantire che l'Archivio diventi luogo di conservazione del materiale scritto proveniente dall'Istria. Nonostante Petrović fosse stato formato, nel senso professionale, a Belgrado, lui, assumendosi la responsabilità di creare una nuova istituzione archivistica, si è adattato molto presto alle nuove condizioni politiche, sociali e culturali in Istria e già alla fine del 1962 sapeva contrapporsi, argomentando le proprie posizioni, ai sopportatori dell'idea di rinunciare al progetto intrapreso e alle proposte dell'attribuzione delle competenze dell'Archivio di Fiume sul territorio istriano. Con molta pazienza e con un costante impegno ha stabilito il sistema del servizio archivistico in Istria, ha emanato i regolamenti necessari, ha assunto gradualmente, di anno in anno, il necessario personale esperto e tecnico per poter consegnare, nel 1966, alla fine del suo incarico da direttore, l'Archivio come un'istituzione solida, ben organizzata al suo successore, il direttore Jovan Popović.